

DĚJSTVÍ PRVNÍ
Semafor

ČLOVĚK Z PŮDY

taková ztráta krve

DÁBEL
Z VINOHRAD

Lukana JE SAMA DOMA

JONAS' a TINGL-TANGL

zu
za
na
je
za
se
sa
ma
do
semafor

Mám-li být upřímný, Divadlo Na zábradlí jsem opustil, protože to vypadalo, jako že herectví není zrovna můj životní úděl, což mi bylo zřetelně naznačeno. Vrátil jsem se tedy do Reduty, odhodlán nikdy už nevstoupit na divadelní prkna. Ale tou dobou přijel Jiří Šlitr z Bruselu, kde vystupoval na Světové výstavě v pořadu Laterny magiky. Vrátil se s představou, že jsme zralí pro založení divadla, které by se specializovalo na hudební komedie. A přemluvil mě.

ČLOVĚK Z PŮDY premiéra 30. října 1959 / 228 repríz

Založit další divadlo nebylo, kupodivu, tak těžké, jak jsme čekali. Zašli jsme tehdy za osvíceným osvětovým inspektorem Budínem a získali jsme hned při první návštěvě divadlo v ulici Ve Smečkách. To už jsme s Jiřím Šlitrem společně pracovali na komedii Člověk z půdy a díky jisté popularitě, kterou jsme si vysloužili v Redutě, Vltavě a Na zábradlí, začali se nám hlásit spolupracovníci. Dovolte, abych vám je představil:

Marie a Jana Poslušné, Pavlína Filipovská, Renata Tůmová, Xandra Schránílová, Karel Brožek, Karel Charvát, Josef Vondráček, Karel Štědrý, Rostislav Černý, Josef Liška a Pavel Linhart. Pak jsem zjistil, že herecký neúspěch Na zábradlí mě neodradil, a napsal jsem si roli i pro sebe. O pohyb se postaral Josef Koníček a zbývalo už jen obsadit někoho do hlavní role.

Když jsem si jednou zašel na oběd do restaurace Savarin Na Příkopě, setkal jsem se tam s Miroslavem Horníčkem a ten, když slyšel o mém záměru, sám si o tu hlavní roli řekl. To bylo naše veliké štěstí, protože Miroslav Horníček, tehdy partner Jana Wericha, už byl slavnou osobností.

Pak se ale ukázalo, že v den premiéry musí hrát na své domovské scéně, a tak se dohodl se svým přítelem Milošem Kopeckým, hercem neméně zvučného jména, že s ním bude roli spisovatele Antonína Sommera alternovat. Později se pak k oběma Sommerům přidal František Filipovský. A přibyli i další mladí herci: Waldemar Matuška, Zdeněk Braunschläger, Václav Štekl.

Bylo zapotřebí vymyslet divadlu jméno. Sešli jsme se a dumali. (2) Kdosi navrhl zvláštní slovo DIMAFOR. Divadlo malých forem. Nezdálo se mi to. Zauvažoval jsem o názvu SEMAFOR. Bylo ještě třeba dodat slabice SE nějaký význam. A protože jsme sdružovali různé umělce, kteří měli chuť se pod hlavičkou nového divadla prezentovat, rozhodli jsme se, že těch malých forem budeme provozovat sedm. Pravda, nikdy jsme se neshodli na tom, které to budou. Někdy nám některá přebývala, jindy se nedostávala. Ale na samém počátku to vypadalo takto:

Hudební komedie

Divadlo poezie

Loutky

Dětský kabaret

Experimentální film

Výstavy

Koncerty

Nakreslil jsem pro každou tu formu jakousi značku, pod kterou by měla být provozována, ale než se všechno dalo do pohybu, na značky se zapomnělo, a tak mně přibyl v přeplněné zásuvce další exponát. Zato firemní logo, které jsem provedl coby grafický návrh, a potom i ve velkém nad vchod divadla, se používá dodnes. (1) Dokonce v nynějším dejvickém Semaforu je před vchodem vysázeno z dlažebních kostek. [Pozornost Úřadu městské části Praha 6.]

A tak když 30. října 1959, necelý rok po otevření Divadla Na zábradlí, otevřelo své brány i divadlo Semafor a na scénu vstoupili čtyři chlapi suplující role revuálních girls (3), odvedl skvěle svou roli Miloš Kopecký.

Já jsem si pro sebe napsal roli Malého lorda, který už vyrostl. (4) Malý lord Fountleroy býval postavou kdysi slavného románu pro mládež. Jeho ušlechtilost byla tak neskutečná, že v oněch padesátých letech dvacátého století začala být trochu směšná. Příběh celé hry se týkal jistého výstředního spisovatele, který žil na půdě a psal knihy, které, jak se zjistilo, už někdo napsal před ním, což on nemohl vědět, protože neuměl číst, uměl jen psát. Miloše Kopeckého pak střídal Miroslav Horníček. (5) Jak měl kdo z nich zrovna čas.

Jiří Šlitr zatím nezaháel a skládal melodie. Pro Semafor tehdy získal Ferdinanda Havlíka a jeho čtyřčlenný big band – Vítězslav Voborník (piano), Milan Pilar (kontrabas), Karel Turnovský (bicí nástroje) a kapelník Ferdinand Havlík střídal alt saxofon s klarinetem.

Divadlo Ve Smečkách v budově Ženských domovů bylo pěkné, i když jeviště se nám zdálo být trochu placaté a navíc příchod na ně byl jen z jedné strany. Ale patřilo nám, a tak jsme byli spokojeni. O výpravu jsme požádali mladého architekta Zbyňka Hlocha, který do ní zakomponoval fotografie půdy od budoucího režiséra Jaromila Jireše, kostýmy vytvořila Běla Novotná, o něco později moje manželka, a ta se taky postarala o propagaci.

Když jsme uvažovali o režisérovi, napadl nás Václav Lohniský z Divadla S. K. Neumanna, jak se tehdy říkalo Divadlu pod Palmovkou. Seznámili jsme se s ním díky tomu, že Jiřího Šlitra a mě před časem požádal, zda bychom nechtěli z komedie Langstona Hughese Jesse B. Simple se žení udělat muzikál. Napsali jsme do hry tedy řadu písniček, z nichž nejvíc na sebe upoutala pozornost Láska nebeská.

Václav Lohniský však po krátkém čase režii vzdal, domnívám se, že nejspíš proto, že se dostal do doupyte naprostých amatérů. Vyjímaje představitele hlavní role. Poslal nám za sebe dalšího herce z téhož divadla – byl jím Jiří Němeček. Ale i on po nějakém čase zkoušení vzdal. Pokud měl k tomu tytéž důvody, co jeho předchůdce, nedivím se mu. Nakonec hru dorežiroval Jiří Vrba, který se tehdy ujal i organizace nově vznikajícího divadla. To už se před Semaforem Ve Smečkách tvořila denně fronta na vstupenky. Jiří Šlitr ji tehdy docela logicky komentoval, že je to díky jakési módní vlně, která se může protáhnout v dobrém případě i na pět roků. Jako prognostik tedy selhal – sám se dožil desátého výročí.

30. října 1959 se konala premiéra. Ve 20.00 tu zazněla první píseň, původně napsaná pro hudební komedii Ivana Vyskočila Smutné vánoce. Tu hru posléze změnil autor v činohru, a ta, jak známo, se obejde bez písniček. Písničky ze Smutných vánoce nám zůstaly v zásuvce. Tahle jediná se hodila:

K smíchu toto představení
Trochu je a trochu není
Záleží teď velectění
Na vašem rozhodnutí

Buď si račte hledět dámy
Která je tu třeba s vámi
Anebo se smějte s námi
Nikdo vás však nenučí

Neboť toto představení
K smíchu je a k smíchu není
A proto se velectění
Osmělujem zeptati

Zdali je to vůbec vhodné
Smát se tomu kdo se zbdne
A kdo do roka a do dne
Na zbdnutí doplatí

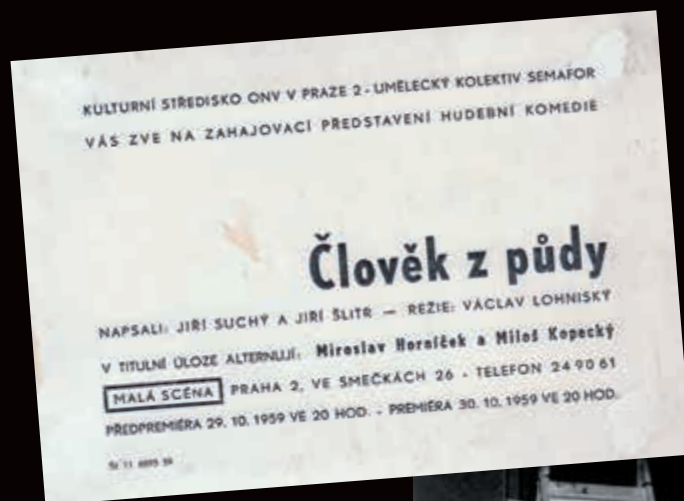
Jak jsme řekli velectění
Tohle naše představení
K smíchu je a taky není
Neračte se hněvati

Útěchu vám v duši vlije
To že tato komedie
Premiéru nepřezíje
Vše se v dobré obrátí

K smíchu toto představení
Jednak je a jednak není
Neračte se velectění
Proto na nás mrzeti

Nestřílejte velectění
Po nás během představení
Pomyslete na vězení
Pomyslete na děti

A tím končí naše pění
O tom že to představení
K smíchu je!
A vlastně není...
V tom je jeho prokletí

Tím začala éra Semaforu a následně i nedohledné řady tzv. divadel malých forem, která začala vznikat po celé naší tehdejší vlasti.

Kritiky v novinách byly vcelku vlídné. Lidová demokracie mi mluvila z duše: Budeme-li Suchého text hodnotit jako hudební komedii lege artis, neobstojí. Je poněkud příliš zmatený a beztvary. Vizme v něm však příležitost, či chcete-li, dokonce třeba jen záminku k řadě dobrých a výborných vtipů a vtipků, k sérii vkusných a půvabných písniček, k řadě rytmicky svěžích výstupů a v neposlední řadě i k neodolatelným, často jen miniaturním, leč vždy brilantním komickým sólům hostujícího Miloše Kopeckého. Zde bychom našli pravou funkci tohoto textu, kterou plní úspěšně.

Nicméně Svobodné slovo mělo určité výhrady: Za zamýšlení stojí i postavy mladých lidí. To však již není ani tak věc autora jako režie. Tím, že na džezový rytmus odpovídají pohupováním v bocích (většinou zcela zbytečně), že svou radost nad odstraněním Sommera vyjadřují, že, ne právě pohybově půvabným rock 'n' rollovým hopsáním, příliš dobře skutečné mladé lidi dneška necharakterizují.

Mladá fronta zůstala trošku věrna původní svazácké nelibosti nad naším počínáním: Je to vlastně literární revue, přinášející inteligentní a vkusnou zábavu a předpokládající u diváka určité znalosti v současném kulturním dění. Její satirický osten však míří na dosti nekonkrétní cíle. Lidé, kteří se ze závětrí půdy dívají svrchu na náš současný život, i mladí lidé dneška mají mnohem určitější tváře, než jsme viděli na jevišti.

Literární noviny nás posuzovaly takto: Dobrá myšlenka, dobré texty, dobré melodické písně Jiřího Šlitra, jen komediální dramatická stavba má své hlušiny. Tady si našel Semafor výtečnou pomoc: hostujícího Miloše Kopeckého v hlavní roli.

Nepříliš vlídně na nás pohlédlo – jak jinak – Rudé právo: Komedie s vtipnou zápletkou, ale nejistou stavbou a mnoha mělkými místy dala záminku k všemožným slovním hříčkám a vtipkování na literární téma, jen zřídka se však dostává svou všeobecnou neurčitostí někam dál. Šlitrova hudba, dobře hraná kvartetem F. Havlíka, vtiskuje představení živou atmosféru, originalitou však nevyčníká. Slabou úroveň mají bohužel písňové texty J. Suchého.

Tahle fronta nestojí na maso,
nýbrž na kulturu

Dosud plachý Jiří Šlitr se děkuje
(nerad) po premiéře Člověka z půdy

DIVADLO ZÁZRAKŮ premiéra 20. února 1960 / 12 repríz

Člověk z půdy nám denně plnil divadlo a my jsme začali plnit závazky. Sedm malých forem jsme si dali do štítu a začali jsme je uplatňovat. Inscenovali jsme Divadlo poezie. Skupina mladých recitátorů a tanečníků uskutečnila 20. února 1960 pod režijním vedením Jiřího Vrby premiéru pořadu poezie, tance a hudby. Jejich snaha získat si diváky populárního divadla založeného na chytrém humoru a písničkách nevyšla. Po 12 nevyprodaných reprízách byl tento večer stažen z repertoáru.

UKRADENÝ MĚSÍC premiéra 20. dubna 1960 / 26 repríz

Poněkud lépe dopadl mladý učitel Ladislav Smoljak, který spolu s Karlem Brožkem inscenoval na jevišti Semaforu vlastní verzi knížky Ludvíka Aškenázyho. Odškrtli jsme si tady další z malých forem, dětský kabaret. S Jiřím Šlitrem jsme dodali písničky, z nichž největší zájem publika získala Árie Měsíce. Byla to píseň o tom, co si Měsíc zpíval, když se koupal v našem rybníku. Proto: plavu sí, ani nevím jak, vždyť nemám prsa ani znak... Vytržena z kontextu tato věta byla tak trochu nepochopitelná, ale lidem to zřejmě nevadilo. V podání Waldemara Matušky se píseň rozletěla takřkajíc od Šumavy k Tatrám.

ZUZANA JE SAMA DOMA premiéra 7. května 1960 / 138 repríz

Tehdy se nám počaly v zásuvkách kupit písně, které jsme nedokázali využít, a to nám vniklo nápad, sestavit z nich jakýsi inscenovaný koncert. Spolu s Miroslavem Horníčkem jsme napsali libreto, v němž se dívka Zuzana rozhněvá se svým hochem, truceje doma a pouští si z magnetofonu semaforové písničky. Běla Novotná, tentokrát už Běla Suchá, navrhla scénu jako interiér magnetofonu, který byl zabydlen muzikanty a zpěváky. Hlas Zuzany tu zněl ze záznamu a pokaždé, když domluvila, interiér magnetofonu ožil a zazněla píseň. (Zuzanu hrála Zuzana Stivínová, jejíž neteř, rovněž Zuzana Stivínová, později vystupovala v Semaforu a posléze i v Dobře placené procházce v Národním divadle.)

Písničky tu zpíval Waldemar Matuška, sestry Poslušné (1), Karel Štědrý a já, Jiří Suchý. A které to byly? Tak například Blues pro tebe, Píseň o rose, Potkal potkan potkana a hlavně To všechno odnes čas – song, který nám v podání Waldemara Matušky zní v uších dodnes. Orchester hrál pod vedením Ferdinanda Havlíka.

TAKOVÁ ZTRÁTA KRVE premiéra 12. října 1960 / 62 repríz

Po Zuzaně, která byla sama doma, jsme uchystali další hru. Podtitul zněl Detektivka s hudbou. Jako detektivka to byl trochu paskvil, jako hudební komedie další úspěch Semaforu. Napsat hru s napínavou zápletkou mi nebylo osudem dopřáno. Nebo upřímněji – nedovedl jsem to. Taková ztráta krve byla toho prvním dokladem. Pojednává o vzorném mladíkovi, kadeřníkovi, který byl tak vzorný, že to nemělo obdoby. Ten se náhle ztratí. Vyjde najevo, že jeho třídní učitel, který se jím pyšnil, ho ukrývá v kabinetě, aby se neprovalilo, že onomu mladíkovi kolotá v žilách místo krve seno. Že je něco jako vycpanej panák.

Publikum hru přijalo velmi vlídně, zato na NVP – neboli na Národním výboru hlavního města Prahy – a na MěV KSČ, což byl Městský výbor komunistické strany, zavládla menší panika. Na představení se dostavila hodnostářka Deylová, která měla pražskou kulturu na starosti, a pak byla svolána schůze, při níž hru zakázala. Důvod: hlásala generační rozpor, který ve skutečnosti neexistuje. Zmíněná funkcionářka si neuvědomila, že už sám její zákaz dokazuje, že tento rozpor existuje. My, mladí, jsme to věděli, ona, o jednu generaci starší, to však popírala. Korunu této diskusi dal ještě básník Jan Schneider, který konstatoval, že potrefená husa se vždycky ozve. Za zmínku stojí, že uvedená funkcionářka vydala později své memoáry a na záložce knihy, na níž byla, jak je zvykem, charakteristika autora, jsem se dočetl, že pomáhala při vzniku malých divadel, např. Semaforu.

Divadlo ovládla na okamžik nejistota, situaci jsem však vyřešil já, když jsem dal hrdost stranou a na patřičných místech slíbil, že hru přepíšu. Pesimistický konec, kdy vzorný hoch a kadeřník v jednom podřízne při holení krk pana školníka, který ho v kabinetě objevil a mohl by tu krutou pravdu prozradit, jsem přepracoval na optimistický. Finále nové verze končila píseň, která nahlížena ze dvou stran snesla by různý výklad:

Krev patří nám
A v žilách se nám pění
Ted' když to víme
Můžeme jít spát
Krev patří nám
Tím končí představení
A těch kterým shůry dáno není
Nebudem se bát!

Roli kadeřníka tu vytvořil Karel Štědrý, po něm Rostislav Černý, s Waldemarem Matuškou jsme pak vytvořili dvojici – já hrál knihkupce Františka a Waldemar chuligána Harryho Bedrnu. Servírky v restauraci hotelu Šumavan hrály Marie Poslušná, jindy Eva Pilarová a Pavlína Filipovská, pana učitele Václav Štekl, alternován Jiřím Sýkorou. Jiří Sehnal s Viktorem Maurerem se střídali v roli redaktora místních novin a školníka hrál Zdeněk Braunschläger. Tehdy nám Jan Werich předal svou zkušenost z Divotvorného hrnce. Zkušenost, kterou si dovezl z Broadwaye, že totiž dítě na jevišti sem vnáší krůpěj něhy – říká se tomu touch of humanity.

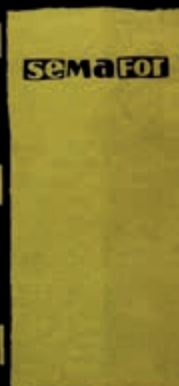
I napsal jsem krátký dialog s malou dívkou a s Jiřím Šlitrem jsme přidali píseň Sluničko. Zpívala ji sedmiletá Zuzanka Vrbová (1), která se stěžovala s Helenkou Lukasovou (2). To vše v režii Karla Texla a druhá verze v režii Miroslava Janečka. Výprava a kostýmy byly dílem Běly Suché a choreografie Josefa Koníčka.

Někteří kritici nám drželi palce, ale kritiky v stranických listech byly vesměs nevlídné, ideologicky hra vyvolávala rozpaky. Svědčí o tom i titulky v novinách: Bloudění, Zbytečná ztráta krve, V říši mlhovin, Tudy cesta nevede. Dušan Havlíček, který nás velmi tvrdě kritizoval ze stranických pozic a později emigroval do kapitalistické ciziny, se zmiňuje v listu Tvorba o tom, že skladateli Šlitrovi chyběla invence, a o několika dalších nevýrazných písničkách. Pro představu si připomeňme, které to byly: Klokočí, Sup a žluva, Marnivá sestřenice, Sluničko... Přidal se i Dikobraz a Mladá fronta (3, 4).

ŠKROBENÉ HLAVY premiéra 28. listopadu 1960 / 9 repríz

Jan Švankmajer, který se vypracoval na tvůrce mimořádných a světově uznávaných filmů, začal v Semaforu se zvláštním experimentem. Bylo to výtvarné divadlo na libreto Vítězslava Nezvala, Jiřího Mahena a Jana Švankmajera, kdy herci měli na vlastních hlavách nasazené makety velkých kašírovaných hlav a na scéně působili jako zvláštní bytosti odjinud. Bylo to nádherné, poetické a nevídané divadlo, bohužel se opět publikum rozhodlo pro komedie souboru kolem Suchého a Šlitra. Janu Švankmajerovi jsme uspořádali na chodbách výstavu jeho výtvarných prací – tím jsme naplnili další z předsevzatých malých forem. Do hry jsem napsal úvodní píseň na hudbu Milana Jíry.

Obálky divadelních programů navrhovala Běla Suchá